

โมเดลทางสังคมศึกษากับการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียน
THE SOCIAL STUDIES INSTRUCTIONAL MODEL FOR
LEARNERS' COMPETENCY DEVELOPMENT

¹พระแท้กซี่ อาทิตโต (แก้วกาหลง), ²นิรัช เรืองแสน และ ³ปานจิตร สุกุมาลัย

¹Phra Taxi Aditto (Keokalong), ²Niraj Ruangsarn and ³Panjitr Sukumal

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

¹kaeokalong.2536@gmail.com

Received : May 25, 2023; Revised: July 28, 2023; Accepted: August 21, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิดและแนวทางการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนโดยใช้โมเดลทางสังคมศึกษา อันประกอบด้วยกระบวนการคิด การตัดสินใจ และวิธีการสืบสวนสอบสวน รวมถึงการใช้คำถามซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน แนวทางการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา เพื่อพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณสำหรับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนและการพัฒนาการศึกษา ซึ่งถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาประเทศ อันเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นผู้มีความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดีต่อการทำงานและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

คำสำคัญ : โมเดลทางสังคมศึกษา,การพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียน

¹ นิสิต, หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

³ อาจารย์ ดร. หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Abstract

The objective of this article is to present the concept and approach of the the learners' competency development by social studies instructional model for consisting of thinking processes, decision-making and investigative methods including the use of questions, which is an important part to help develop the learning potential of the learners. Guidelines for learning management in social studies serve as a tool in the development of critical thinking skills among 21st century learners. The guidelines play a key role in the development of learners and educational development, which is regarded as essential for the country development. It is a cornerstone in the development of human resources to be equipped with the knowledge, skills and attitude toward working and living happily with others.

Keywords : The social studies instructional model, Learners' competency development

บทนำ

การจัดการเรียนรู้เป็นการตั้งใจกระทำให้เกิดการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ที่ดีย่อมทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี ผู้สอนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่สอนอย่างมีประสิทธิภาพ มีความรู้และมีทักษะ จะช่วยให้ผู้เรียน เรียนอย่างมีความหมายและมีคุณค่าโดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันนี้กระบวนการเรียนรู้มีได้จำกัดว่าจะต้องเกิดขึ้นเฉพาะในห้องเรียนเท่านั้น ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ หรือที่เรียกกันว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่ผู้สอนจะต้องเรียนรู้ให้เข้าใจและนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและสัมฤทธิ์ผล โดยเฉพาะในการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาซึ่งเป็นรายวิชาหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ในการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนให้สามารถเรียนรู้การดำรงชีวิตอยู่ในสังคม และการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้อย่างมีความสุข ตลอดจนสามารถนำเอาความรู้ความเข้าใจนั้นไป ประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสภาพสังคมที่แปรเปลี่ยนได้อย่างเหมาะสม สมดุล และยั่งยืน จุดมุ่งหมาย สำคัญของรายวิชาสังคมศึกษาโดยส่วนใหญ่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้มีทักษะต่างๆ เช่น ทักษะ ทางสังคม ทักษะการคิด ทักษะการตัดสินใจ และทักษะการแก้ปัญหาที่ใช้ในการดำเนินชีวิต ของผู้เรียนให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมในการสร้าง

พลเมืองดีของประเทศ อันเป็นรากฐานของพลโลกต่อไป สมรรถนะหลักที่สำคัญของการพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษใหม่ มีพันธกิจที่จะต้อง พัฒนาผู้เรียนให้มี “ความเก่ง” ใน 4 ประการ คือ เก่งสื่อสาร เก่งคิด เก่งคน และเก่งชีวิต กล่าวคือ ผู้เรียนจะต้องสามารถใช้ภาษาเพื่อพัฒนาตนเอง พัฒนาคุณภาพชีวิตได้ รู้จักวิถี การคิดอย่างเป็นระบบ คิดด้วยเหตุด้วยผล มีวิจารณ์ญาณและสามารถที่จะสร้างองค์ความรู้ใหม่ สามารถอยู่ร่วมและช่วยเหลือสังคม รวมถึงมีความเห็นชอบ ว่าอะไรคือเป้าหมายของชีวิต และการไปสู่เป้าหมายนั้นโดยการรับผิดชอบต่อสังคม และไม่สร้างปัญหาความเดือดร้อนให้ แก่ผู้อื่น ดังนั้นการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา หรือสาระการเรียนรู้สังคมสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จึงต้องใช้วิธีการเรียนรู้ที่จะช่วยสร้างเสริมเติมเต็มประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้ใช้สติปัญญา ความรู้ความคิด ความสามารถ ทักษะ ค่านิยมและเจตคติที่ดีตลอดจนต้องจัดให้เหมาะสมกับวัย และวุฒิภาวะของผู้เรียน ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมจัดการเรียนรู้ของตนเอง พัฒนา และขยายความคิดของตนเอง จากความรู้ที่ได้เรียน โดยการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนให้มีทักษะ และกระบวนการคิดนั้น คือแนวทางหนึ่งที่พยายามฝึกกระบวนการทางปัญญา นำไปสู่การมีปฏิสัมพันธ์ และการมีส่วนร่วมในการเรียน สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้ โดยการมีตัวแบบจำลองจากการศึกษาโมเดลการคิด โมเดลการสืบสวนสอบสวน ตลอดจนโมเดลการตัดสินใจ สามารถนำแนวทางการใช้วิธีการแต่ละขั้นในโมเดลในการคิดสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง เพื่อให้หลักการพัฒนาที่เหมาะสม โดยเน้นการพัฒนาการคิดเชิงสร้างสรรค์เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ อันจะนำไปสู่การเรียนรู้ที่แท้จริง

จากการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ.2552-2561) ตามนโยบายการศึกษาได้ระบุสิ่งที่ผู้เรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ควรมีคือทักษะการคิดขั้นพื้นฐาน เมื่อผู้เรียนได้ศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 ควรได้รับการสนับสนุนให้เกิดการมีทักษะ การคิดขั้นสูงแล้วการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนในรูปแบบต่าง ๆ ที่มีความเหมาะสมและสามารถพัฒนาทักษะการคิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งครูมีบทบาทสำคัญยิ่งในการพัฒนา ศักยภาพของผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ตามความสามารถของผู้เรียน ความพยายามของผู้เรียน และความใส่ใจในการจัดการเรียนรู้ รวมทั้งการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ (Bolotin and Nashon, 2012: 25-30) ดังนั้นครูผู้จัดการเรียนรู้ต้องหาวิธีการจัดการเรียนรู้ให้มีความเหมาะสม และสนับสนุนให้เกิดทักษะการคิดขั้นสูงอย่างมีทิศทาง ตลอดจนสอดคล้องกับบริบททางสังคม วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมที่ผู้เรียนอาศัยอยู่ เพื่อให้เกิดความสมดุลของรูปแบบทางการคิด โดยต้องประกอบไปด้วยการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลายรูปแบบ มากกว่าการใช้เพียงรูปแบบเดียวในการจัดการเรียนรู้ เพราะแต่ละรูปแบบที่นำมาใช้มีข้อดี ข้อจำกัดที่ต่างกันไป ซึ่งการจัดการเรียนรู้ที่เกิดความสมดุลทางความคิด โดยไม่ต้องนำผู้เรียนมาเป็นเครื่องมือในการทดลองอีกต่อไป (Gonzalez, 2012: 19) ซึ่งครูผู้จัดการเรียนรู้จำเป็นต้องเลือกใช้ให้สอดคล้องกับสิ่งที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความคิดที่ต้องการในเชิงทฤษฎีนำไปสู่

การเปลี่ยนแปลง หรือการพัฒนาไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการเรียนรู้ สังคมศึกษาเพื่อพัฒนาความสามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพของผู้เรียน ได้ (ภูษิต บุญทองเถิง, 2552: 85-91)

การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดสาระการเรียนรู้ไว้ 8 กลุ่ม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552 : 1-5) ดังนี้คือ 1) ภาษาไทย 2) คณิตศาสตร์ 3) วิทยาศาสตร์ 4) สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม 5) สุขศึกษาและพลศึกษา 6) ศิลปะ 7) การงานอาชีพและเทคโนโลยี และ 8) ภาษาต่างประเทศ และยังประกอบไปด้วยกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนซึ่งได้แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือกิจกรรมแนะแนว และกิจกรรมนักเรียน ซึ่งกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ต้องศึกษาตลอดจำนวน 12 ปีการศึกษา ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ประกอบด้วยหลายแขนงศึกษา จึงมีลักษณะเป็นสหวิทยาการ โดยนำวิทยาการจากแขนงวิชาต่างๆ ในสาขา สังคมศาสตร์มาหลอมรวมกันเข้าเป็นหนึ่งเดียว ได้แก่ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ นิติศาสตร์ จริยธรรม ประชากรศึกษา สิ่งแวดล้อมศึกษา รัฐศาสตร์ สังคมวิทยา ปรัชญาและศาสนา ดังนั้นจึงเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ถูกออกแบบมาเพื่อส่งเสริมศักยภาพความเป็นพลเมืองดีให้แก่ผู้เรียนทุกคนที่เป็นเยาวชนของชาติ โดยสาระที่เป็นองค์ความรู้รวมของกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จะประกอบไปด้วยข้อมูลทางวิทยาการเหล่านี้ ได้แก่ สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ และสาระที่ 5 ภูมิศาสตร์

โมเดลเกี่ยวกับการคิด

โมเดลหรือแบบจำลอง (Model) หมายถึงสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อใช้แทนของจริง เพื่อให้ง่ายต่อการศึกษา สามารถทำความเข้าใจการทำงานของระบบจริงได้ง่ายกว่าศึกษาจากระบบจริง (Keeves, 1988: 561-565) ซึ่งกรณีกา เจมเทียนชัย (2555: 82) ได้แบ่งประเภทของรูปแบบหรือแบบจำลองเป็น 2 ชนิด ได้แก่แบบจำลองของสิ่งที่เป็นรูปธรรมและแบบจำลองของสิ่งที่เป็นนามธรรม จากการศึกษาความคิดเห็นของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้น สรุปว่า การแบ่งประเภทของแบบจำลอง ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการอธิบายแบบจำลองนั้น ๆ

แนวทางการสร้างแบบจำลองโมเดลทางสังคมศึกษา อาศัยการพัฒนาความรู้จากการศึกษา และกระบวนการทางวิทยาศาสตร์เพื่อหาข้อมูลที่พิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง โดยทั่วไปแล้วโมเดลเกี่ยวกับการคิดการพัฒนาจากฐานโมเดลเชิงแนวคิด (Conceptual Model) เป็นโมเดลที่เป็นนามธรรม แต่การสร้างความเชื่อมั่นของโมเดลต้องนำไปทดลอง เพื่อพิสูจน์ความจริง ความถูกต้องของโมเดล

สำหรับโมเดลเกี่ยวกับการคิดที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาส่วนใหญ่ มีลักษณะที่คล้ายคลึงกับการคิดสะท้อนกลับ (Reflective Thinking) ที่จอห์น ดิวอี้ John Dewey (1998 : 75) ได้นำเสนอไว้ ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญดังนี้

1. ขั้นสงสัย อันเนื่องมาจากบุคคลนั้นอยู่ในสถานการณ์ที่ยังไม่ทราบอะไรที่ครบถ้วนสมบูรณ์
2. ขั้นคาดเดาล่วงหน้า เป็นการแปลความแบบชั่วคราว จากสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่
3. ขั้นสำรวจ เป็นการตรวจสอบและวิเคราะห์สิ่งต่างๆ ที่หามาได้ เพื่อนิยามและทำความเข้าใจในปัญหาที่เผชิญอยู่
4. ขั้นแก้ไขข้อสมมติฐาน ทำการแก้ไขข้อสมมติฐานที่ตั้งขึ้นไว้ชั่วคราวให้กระชับ และถูกต้องสอดคล้องกันมากขึ้น
5. ขั้นนำสมมติฐานที่เสนอไว้ไปใช้ เป็นการนำสมมติฐานไปใช้ในการวางแผน และลงมือปฏิบัติการเพื่อให้ได้ผลตามที่คาดหมายไว้ ซึ่งในขณะเดียวกันก็เป็นการทดสอบสมมติฐานไปด้วย ทั้งนี้เรามีความเห็นเห็นว่าขั้นตอนในการคิดดังกล่าวมานี้ เป็นเพียงวิธีการหนึ่งเท่านั้น บางท่านอาจจะตัดทอนบางขั้นตอนไปสู่ขั้นสรุป หรือการตัดสินใจเลยก็ได้ การกล่าวถึงขั้นตอนต่าง ๆ นี้ อาจมีประโยชน์ต่อแนวทางการสอน อย่างไรก็ตามวิธีนี้ก็มิได้เป็นวิธีการเดียวที่ครูจะใช้กระตุ้นความรู้ เพราะยังมีวิธีการอื่น ๆ อีกมาก

จากการศึกษาข้างต้น สรุปได้ว่า โมเดลหรือแบบจำลอง (Model) หมายถึง การนำแนวคิดรูปแบบ หรือวิธีการมาสร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในสาระความรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยรูปแบบหรือแบบจำลอง มีด้วยกันหลายชนิด แต่ละชนิดสามารถจำแนกได้ 2 ลักษณะ คือแบบนามธรรมและแบบรูปธรรม ในการสร้างโมเดลเกี่ยวกับความคิดทางสังคมศึกษาเชิงนามธรรม และต้องนำไปพิสูจน์เพื่อทดสอบความถูกต้อง

นอกจากนี้โมเดลเกี่ยวกับการคิด นำไปสู่กระบวนการพัฒนาโมเดลการสืบสวนสอบสวน และโมเดลการตัดสินใจ ซึ่งทั้ง 2 โมเดลที่กล่าวมานี้ มีข้อแตกต่างกันคือ การสืบสวนสอบสวนใช้ทดสอบความรู้ ส่วนการตัดสินใจใช้ความรู้เป็นองค์ประกอบหนึ่งในการตัดสินใจ การใช้วิธีสืบสวนสอบสวนช่วยให้การตัดสินใจดีขึ้น อย่างไรก็ตามการตัดสินใจสามารถทำได้โดยไม่ต้องมีการสืบสวนสอบสวน และการสืบสวนสอบสวนก็มีขึ้นได้โดยไม่ต้องมีการตัดสินใจเช่นกัน เพื่อความชัดเจนในตัว

โมเดลทั้ง 2 โมเดล ผู้เขียนได้ศึกษาค้นคว้าและหาข้อเสนอทางการศึกษาและการประยุกต์ใช้โมเดลในประเด็นต่อจากนี้

โมเดลการคิดแบบสืบสวนสอบสวน

การพัฒนาการคิดของจอห์น ดีวอี้ (John Dewey, 1998 : 76) ได้รับการดัดแปลงและเรียกชื่อต่างๆ กันไป เช่น วิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Method) การคิดสะท้อนกลับ (Reflective Thinking) การแก้ปัญหา (Problem Solving) และการสืบสวนสอบสวน (Inquiry) ตัวอย่างต่อไปนี้จะแสดงถึงโมเดลต่าง ๆ ที่ใช้กันในวิชาสังคมศึกษา โดยผู้ศึกษานำเสนอตามแนวคิดของนักวิชาการตะวันตก ดังนี้

การคิดแบบสืบสวนสอบสวน (Nelson, 1974 : 729-754)

1. กำหนดและนิยามปัญหา ข้อถกเถียง ตัวอย่าง สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการออกเสียงเลือกตั้งอย่างไร คำว่า สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม พฤติกรรมการออกเสียงเลือกตั้งมีความหมายอย่างไร

2. ตั้งสมมติฐาน ตัวอย่าง ผู้ที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมสูง จะออกเสียงเลือกตั้งแตกต่างจากผู้ที่อยู่ในระดับต่ำ

3. รวบรวมและประเมินหลักฐาน ตัวอย่าง รวบรวมหลักฐานการไปออกเสียงเลือกตั้งของผู้ที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับสูง/ในระดับต่ำ พิจารณาความเชื่อถือได้ของหลักฐาน

4. ทดสอบสมมติฐาน ตัวอย่าง หลักฐานที่ได้มานั้นสนับสนุนข้อสมมติฐานหรือไม่

5. เขียนข้อสรุปและการตัดสินใจ โดยเขียนไว้เป็นการชั่วคราว ตัวอย่าง เราสามารถลงสรุปอะไรได้บ้าง ข้อสมมติฐานได้รับการยืนยันหรือไม่

การคิดแบบสืบสวนสอบสวน (Fenton, 1967 : 18-35)

1. ตระหนักในปัญหาที่นำมาจากข้อมูล (ข้อมูลอาจนำมาจากหนังสือเรียน หรือจากสื่ออื่น ๆ)

2. ตั้งสมมติฐาน (ถามคำถาม ตั้งสมมติฐานและตระหนักในลักษณะของสมมติฐานที่เป็น การตั้งแบบชั่วคราว)

3. ตระหนักในนัยทางตรรกวิทยาของสมมติฐาน (ถ้า...เป็นจริง เราจะพบว่า...)

4. รวบรวมข้อมูล เพื่อทดสอบสมมติฐาน (จากหนังสือเรียนและสื่ออื่น ๆ)

5. วิเคราะห์ ประเมิน และตีความหมายข้อมูล (เพื่อทดสอบสมมติฐาน)

6. ประเมินผลสมมติฐานตามลักษณะข้อมูลที่ได้ (อาจมีการปรับปรุงตามความเหมาะสม เขียนสรุปสิ่งที่ได้ หรือสรุปหลักการที่ได้)

การคิดแบบสะท้อนกลับ (Hunt and Metcalf, 1968 : 31-45)

1. ตระหนักในปัญหาและการกำหนดปัญหา โดยพิจารณาข้อมูลหรือความเชื่อที่มีความขัดแย้งกัน
2. ตั้งสมมติฐาน ตัวอย่างมีการใช้รถยนต์มากขึ้น พ่อแม่ตามใจลูกมากขึ้น
3. เรียบเรียงลักษณะในเชิงตรรกวิทยาของสมมติฐาน ตัวอย่าง ตรวจสอบข้อคิดที่ได้เสนอมาในตอนแรก เช่น ถ้าหากการใช้รถยนต์เป็นสาเหตุหนึ่ง เราจะพบว่าในบรรดาเด็กที่ทำผิดกฎหมาย จะมีเด็กที่ใช้รถยนต์รวมอยู่ด้วยเป็นจำนวนมาก
4. ทดสอบสมมติฐาน ตัวอย่าง เก็บรวบรวมข้อมูลจากตัวอย่างที่เหมาะสม
5. สรุป ตัวอย่าง ระบุว่าข้อสมมติฐานนั้น มีหลักฐานสนับสนุนหรือไม่

จากการศึกษาโมเดลการสืบสวนสามารถสรุปได้ว่ามีนักวิชาการต่างประเทศ ได้นำแนวคิด การพัฒนาการคิดสะท้อนกลับของจอห์น ดีวีย์ (John Dewey, 1998 : 76) มาปรับใช้และสร้าง โมเดลอธิบายการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา เช่น การสืบสวนสอบสวน การคิดแบบสะท้อนกลับ เป็นต้น สำหรับนักการศึกษาไทย ดังเช่น วิชัย วงศ์ใหญ่ (2552) ได้นำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้ แบบย้อนกลับสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ ได้กับทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ผู้สอน ควรยึดหลักการ วิธีการ โดยเริ่มต้นจากการกำหนดผลการเรียนรู้ กำหนดพฤติกรรมที่แสดงว่า ผู้เรียนได้บรรลุเป้าหมายนั้น แล้วจึงดำเนินการออกแบบการวัดและประเมินผล และการออกแบบ กิจกรรมการเรียนรู้เพื่อป้องกันไม่ให้ผู้เรียนมีกิจกรรมมากเกินไปแต่ไม่บรรลุการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ การประเมินผลตามสภาพจริงมีความเหมาะสมกับความรู้ความเข้าใจที่คงทนของผู้เรียน และสามารถนำไปใช้เชื่อมโยงในการเรียนรู้ ต่อไปหรือการดำเนินชีวิต ทั้งนี้ผู้สอนจะต้องไม่ลืมว่า การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์เป็นสิ่งที่จะต้องบ่มเพาะบูรณาการกับผลการเรียนรู้ การดำเนิน กิจกรรมและการวัดและประเมินผล เพราะการเรียนรู้ คือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้งด้านนอก และด้านในควบคู่ไปพร้อมกัน

โมเดลการตัดสินใจ

การตัดสินใจ ต้องการความสามารถหลายประการ การตัดสินใจที่ดีต้องอยู่บนรากฐานของ ความรู้ การตัดสินใจที่ไม่มีข้อมูลเพียงพอเป็นการรีบด่วนตัดสินใจเกินไป การตัดสินใจบางอย่าง สามารถทำได้โดยใช้ความรู้เพียงอย่างเดียว เมื่อเรามีความรู้เราก็สามารถตัดสินใจได้ อย่างไรก็ตาม

การตัดสินใจบางอย่างก็ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความรู้เพียงอย่างเดียว เช่น วิธีการใดเป็นวิธีการที่ดีที่สุดที่จะหยุดยั้งไม่ให้อาชญากรรมเพิ่มขึ้น ข้อเสนอแนะทางแก้ไขต่าง ๆ อาจไม่สามารถทำความเข้าใจให้กับคนทุกคนได้ บุคคลที่มีระบบค่านิยมแบบอนุรักษนิยม อาจจะชอบให้มีการลงโทษอาชญากรอย่างรุนแรง ในขณะที่บุคคลที่มีค่านิยมแบบเสรีนิยม จะชอบวิธีการตัดนัยคนที่ทำความผิด ดังนั้นการตัดสินใจจึงมี 2 ชนิด คือ 1) การตัดสินใจที่อาศัยความรู้ 2) การตัดสินใจที่ต้องใช้ความรู้และระบบค่านิยม

การตัดสินใจ ไม่ว่าจะขึ้นอยู่กับความรู้เพียงอย่างเดียว หรือขึ้นอยู่กับความรู้ และค่านิยมรวมเข้าด้วยกัน การตัดสินใจนั้นจะทำได้อย่างมีประสิทธิภาพก็ต่อเมื่อได้มีการพัฒนาทักษะหลายชนิดที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจนั้นแล้วทักษะที่ประยุกต์ใช้กับความรู้ ได้แก่ ทักษะการคิด วิพากษ์วิจารณ์ การสืบสวนสอบสวนทักษะที่ประยุกต์ใช้กับค่านิยม ได้แก่ ทักษะต่าง ๆ ที่อยู่ในกระบวนการค่านิยม การตระหนักในค่านิยมของตนเอง จากการใช้วิธีการกระจ่างค่านิยม (Value Clarification) การสำรวจความรู้สึก (Exploration of Feelings) การวิเคราะห์ค่านิยม (Value Analysis) และการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

เมื่อความรู้ได้รับการรวบรวม โดยผ่านทาง การสืบสวนสอบสวน ความรู้สึก และค่านิยม ผ่านการสำรวจโดยกระบวนการค่านิยม ขั้นตอนต่อไป คือ การตัดสินใจจากทางเลือกต่าง ๆ หลาย ๆ ทางบุคคล แต่ละคนจะเลือกปฏิบัติทางที่ตนรู้สึกว่าจะสบายใจกว่าทางเลือกอื่น ๆ การตัดสินใจที่รวมถึงค่านิยมนี้นับว่ายากกว่าและเป็นที่โต้เถียงกว่าการตัดสินใจที่รวมเอาแต่เฉพาะความรู้อย่างเดียว ซึ่งใช้แต่ข้อเท็จจริงมาสนับสนุน ขั้นตอนต่อมาจากการตัดสินใจก็คือ การลงมือปฏิบัติ ถ้าปราศจากการปฏิบัติ การตัดสินใจก็จะเป็นเพียงแบบฝึกหัด เพื่อฝึกฝนสติปัญญา เท่านั้น

ขั้นสุดท้ายคือการประเมินผลที่ได้รับ โดยพิจารณาว่า ผลที่ได้นั้นใกล้เคียงกับที่คาดหวังไว้หรือไม่ ถ้าหากแตกต่างไปจากที่คาดหวัง ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น การคาดหวัง สอดคล้อง/ไม่สอดคล้อง กับความเป็นจริง มีการมองข้ามข้อมูลบางเรื่องหรือไม่ และการเปลี่ยนแปลงมีอะไรที่ควรจะทำ

แนวความคิดในการพัฒนาโมเดลการตัดสินใจส่วนใหญ่อยู่ในรูปของฟังก์ชันความแตกต่างของคุณค่าหรือน้ำหนักที่แสดงถึงการได้และเสีย (Gains and losses) ไม่ใช่ลักษณะทางโครงสร้างของ ปัญหาในการตัดสินใจที่ผิวเผิน แต่ในทางโมเดลการตัดสินใจในการจัดการเรียนรู้ทางสังคมศึกษา เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดนั้น เป็นลักษณะโครงสร้างนามธรรมที่มีรูปแบบเช่นเดียวกับการตัดสินใจที่ใช้ในการเติมพันทขณะเล่นการพนัน โมเดลเหล่านี้มองการกำหนดกรอบการตัดสินใจ (Framing) ในลักษณะของทฤษฎีทางจิตวิทยา เช่น ค่านิยม ความรู้สึก เป็นต้น หรือแม้แต่ข้อเท็จจริงหรือเอกสาร โดยการศึกษาโมเดลการตัดสินใจ ผู้เขียนได้นำเสนอโมเดลการตัดสินใจที่น่าสนใจ เพื่อนำมาเป็นตัวแบบในการพัฒนาการจัดการเรียนสังคมศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะการคิด

สรุปได้ว่า โมเดลการตัดสินใจ ตลอดจนประสบการณ์ของผู้จัดการเรียนรู้ที่ได้ปฏิบัติการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนด้วยตนเอง สามารถนำเสนอได้ว่าการตัดสินใจเป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้รูปแบบหนึ่งที่เป็นการวัดความเสี่ยงในการให้ได้ผลสำเร็จทางการจัดการเรียนรู้ทางสังคมศึกษา

สำหรับตัวอย่างการใช้แนวทางการตัดสินใจในการเรียนสังคมศึกษา ได้แก่

1) การจัดการเรียนรู้สาระประวัติศาสตร์ เช่น การให้ผู้เรียนเลือกหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในการศึกษาข้อมูลชุดหนึ่ง ๆ เป็นหลักฐานขั้นต้นหรือขั้นรอง โดยการตัดสินใจอาจจะใช้เรื่องของข้อเท็จจริง ค่านิยมและความรู้สึกมาร่วมด้วย (เปรียบเสมือนตัวแปรแทรกทางการศึกษา)

2) การจัดการเรียนรู้สาระศาสนา ศีลธรรม และจริยธรรม เช่น การจัดการเรียนรู้เรื่อง “อริยสัจ 4” โดยการให้นักเรียนหาผลของการกระทำหนึ่งอย่างมาร่วมวิเคราะห์และตัดสินใจ เช่น นักเรียนมีความทุกข์ ดังนั้นทุกข์ของนักเรียนเกิดจากอะไร เราต้องตัดสินใจว่าอะไรคือสาเหตุหรือสิ่งที่ทำให้เกิดทุกข์ โดยความทุกข์มี 2 แบบคือ ทุกข์ทางกายและทุกข์ทางใจ เมื่อหาสาเหตุได้แล้ว ต้องอาศัยการตัดสินใจในการแก้ปัญหาเพื่อไม่ให้ทุกข์ โดยการตัดสินใจอาจใช้ความรู้สึก (สุขเวทนา ทุกขเวทนา หรืออุเบกขาเวทนา) เป็นต้น

ดังนั้นโมเดลการตัดสินใจเมื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ทางสังคมศึกษา ผู้จัดการเรียนรู้หรือผู้สอนเป็นตัวเชื่อมองค์ความคิดของผู้เรียนหรือกระบวนการทัศน์ของผู้เรียนให้สร้างโอกาส และสามารถตัดสินใจได้ โดยอาศัยข้อสรุปหลักการ ความรู้สึก ค่านิยม ข้อเท็จจริง และข้อมูลต่าง ๆ ประกอบการตัดสินใจ ทำให้ผู้เรียนสามารถใช้ความคิดในการวิเคราะห์ และเลือกอย่างเหมาะสม

แนวทางการใช้วิธีการแต่ละขั้นในโมเดล

ในการศึกษาแนวทางการใช้วิธีการแต่ละขั้นในโมเดลทางสังคมศึกษา ได้แนวคิดการพัฒนาโมเดลเป็นลักษณะของตัวแบบที่ได้ถูกคิดค้นขึ้นมาใหม่ โดยที่ไม่เคยปรากฏพบมาก่อน ทั้งนี้อาศัยประสบการณ์ของผู้สอนและผู้ศึกษา แล้วได้มีการกระทำการปรับปรุงแก้ไขหรือเพิ่มเติมส่วนที่เป็นจุดอ่อนเป็นข้อจำกัด เพื่อให้เท่าทันต่อสภาพที่เป็นอยู่จริง ไม่ว่าจะเป็นลักษณะของการสร้างและการพัฒนาโมเดล โดยมีขั้นตอนการใช้ (ฐากร สิทธิโชค, 2564) ดังต่อไปนี้

1. กำหนดและนิยามปัญหา

1.1 ย้ำความเชื่อของนักเรียน

1.2 เตรียมข้อมูลที่ขัดแย้งกัน เพื่อให้เกิดความสงสัย

1.3 อภิปรายค่านิยมของคำต่าง ๆ ที่ใช้

1.4 แก้ไขคำนิยามที่ยังตกลงกันไม่ได้ว่าหมายถึงอะไร โดยใช้วิธีใช้แหล่งความรู้เกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ กำหนดคำนิยามเฉพาะเพื่อใช้ในการศึกษาในหน่วย /เรื่องนี้ คำศัพท์ที่กำกวมมากจะต้องปรับปรุงโดยใช้คำที่มีความชัดเจนกว่า และทำความเข้าใจเกี่ยวกับข้อควรระวัง ในการใช้คำศัพท์ที่กำหนด

2. พัฒนาสมมติฐาน

2.1 พยายามตั้งสมมติฐานต่างๆ ที่อาจเป็นไปได้ โดยใช้คำถาม ทำไมปัญหาโต้แย้งนี้จึงมีความสำคัญ เรื่องนี้มีหลักการทั่วไปอะไรแฝงอยู่บ้าง ทำอย่างไรความคิดเห็นต่างๆ เหล่านี้ จึงจะนำมารวมกันได้ นักเรียนมีความคิดอย่างไร เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างโมทัศน์เหล่านี้

2.2 นำข้อความในหนังสือเรียนมาใช้เป็นสมมติฐานสำหรับตรวจสอบ

2.3 พิจารณาการสรุปหลักการทั้งหมดว่าเป็นข้อสมมติฐานชั่วคราว

2.4 ทำการอภิปรายและคัดเลือกข้อสมมติฐานที่เหมาะสมบางสมมติฐานมาใช้เพื่อทำการศึกษา

2.5 แก้ไขข้อสมมติฐานให้สละสลวยขึ้น เพื่อใช้ทดสอบ มีคำใดบ้างที่ไม่ชัดเจน จะต้องปรับปรุงอะไรบ้าง ที่จะทำให้อสมมติฐานนี้นำมาพิสูจน์ได้ ข้อสรุปใดที่สามารถสรุปออกมาได้จากข้อสมมติฐานนี้

3. การรวบรวมและประเมินหลักฐาน

3.1 คัดเลือกหลักฐานและแหล่งข้อมูลที่เหมาะสม อะไรคือสิ่งที่เราต้องการทราบ เพื่อทดสอบข้อสมมติฐานนี้ ข้อมูลอะไรที่เป็นข้อมูลที่สำคัญที่สุด นักเรียนคาดว่าจะไปหาหลักฐานจากที่ใด

3.2 ตั้งเกณฑ์สำหรับตัดสินหลักฐาน เช่น ระดับของความถูกต้อง การตรวจสอบได้โดยบุคคลอื่น ๆ ลักษณะธรรมชาติของความลำเอียงที่อาจเกิดขึ้น ความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับปัญหา ความสอดคล้องกับหลักฐานอื่น คุณภาพของแหล่งหลักฐาน

3.3 สร้างบรรยากาศในห้องเรียนที่กระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสงสัยใคร่รู้

4. การทดสอบสมมติฐาน

4.1 ซักถามนักเรียนเกี่ยวกับการนำหลักฐานไปใช้กับข้อสมมติฐาน หลักฐานนี้ช่วยให้นักเรียนยอมรับ ปฏิเสธ หรือปรับปรุงข้อสมมติฐาน ข้อสมมติฐานนี้มีความสอดคล้องกับข้อสมมติฐานที่เป็นที่ยอมรับแล้วหรือไม่

4.2 การประยุกต์กฎของหลักฐาน ความถี่ ถ้ามีการกล่าวถึงสิ่งนั้นมาหลายครั้งเท่าไร แสดงว่าสิ่งนั้นเป็นข้อ สมมติฐานที่สามารถรับได้มากขึ้นเท่านั้น ความง่าย ข้อสมมติฐานที่มีความง่ายมากเท่าใด ก็จะเป็นที่ยอมรับได้มากขึ้นเท่านั้น การควบคุมอย่างต่อเนื่อง การลงสรุปที่ได้นั้น เป็นเพียงสิ่งชั่วคราวเท่านั้น เพราะอาจจะต้องเปลี่ยนแปลงไปถ้าหากมีหลักฐานใหม่ ความพอเพียง

จะต้องมีหลักฐานจำนวนมากเพียงพอ ความกลมกลืน หลักฐานจะต้องสอดคล้องกัน มิใช่มีการขัดกันภายในหลักฐานนั้น ๆ กลุ่มตัวอย่าง แหล่งหลักฐานจะต้องเหมาะสมที่จะเป็นตัวแทนของสิ่งที่ศึกษา การเกิดขึ้นซ้ำ ๆ กัน การยอมรับ หรือ ปฏิเสธสมมติฐานจะเพิ่มขึ้น ถ้าหากมีตัวอย่างในลักษณะที่เป็นการยอมรับ/ปฏิเสธ เกิดขึ้นซ้ำ ๆ กันหลายครั้ง

4.3 ตระเตรียมสมมติฐานในทางตรงข้าม เพื่อใช้ในการตรวจสอบ

5. ลงสรุปและตัดสินใจเป็นการชั่วคราว

5.1 ถามนักเรียนเกี่ยวกับการสรุป ถ้าหากข้อสมมติฐานนี้เป็นที่ยอมรับ แสดงว่าข้อสมมติฐานนี้แก้ปัญหาที่ตั้งไว้ในตอนต้นอย่างไร ถ้าหากข้อสมมติฐานนี้ไม่เป็นที่ยอมรับ ปัญหาที่ตั้งไว้ จะทำการแก้ไขอย่างไร ถ้าหากข้อสมมติฐานนี้ได้รับการปรับปรุงแก้ไข ข้อสมมติฐานนี้จะแก้ปัญหาที่ตั้งขึ้นได้อย่างไร

5.2 อภิปรายข้อสรุปที่ได้ ว่ามีผลอย่างไรต่อการตัดสินใจของบุคคล หรือสังคม

5.3 ให้นักเรียนรวบรวมและอธิบายถึงสิ่งที่อาจจะเกิดขึ้นอันเป็นผลจากการตัดสินใจ

5.4 ให้นักเรียนร่างเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต โดยขึ้นอยู่กับมติตัดสินใจนั้น ๆ

5.5 ใช้ข้อสรุปที่ได้ตั้ง เป็นข้อสมมติฐานใหม่

จากการศึกษาแนวทางการใช้วิธีการแต่ละขั้นในโมเดล สามารถสรุปได้ว่า แนวทางการใช้วิธีการแต่ละขั้นในโมเดล มีการใช้ที่จะผู้ที่ต้องการศึกษาควรทำความเข้าใจสิ่งที่จะนำทางในการศึกษา ดังนี้ 1) กำหนดและนิยามปัญหา ต้องหาให้ได้ว่าปัญหาการศึกษาคืออะไร 2) พัฒนาสมมติฐาน พยายามหาคำตอบของปัญหาที่ตั้งและนำไปสู่การทดลองโมเดล 3) การรวบรวมและประเมินหลักฐาน เป็นการหาหลักฐานและอ้างอิง ตลอดจนทฤษฎีเพื่อความมั่นใจของสมมติฐาน 4) การทดสอบสมมติฐาน และ 5) ลงสรุปและตัดสินใจเป็นการชั่วคราว

บทสรุป

การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะความคิด เป็นแนวทางและเป้าหมายในการพัฒนาทักษะการคิด สามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยการพัฒนาทักษะการคิด สำหรับผู้เรียน จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถปรับตนเอง กับบริบทสภาพแวดล้อมเป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ มีความรู้ ทักษะ คุณธรรม และ ค่านิยมที่เหมาะสม และเนื่องจากการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดในการศึกษายุคสมัยใหม่ยังมีความหลากหลายในกระบวนการคิด การตัดสินใจ และวิธีการสืบสวนสอบสวน รวมถึงการใช้คำถามเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยพัฒนาการอ่านตีความ การจัดประเภท และกระบวนการอื่นๆ ที่จำเป็นซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นส่วนช่วยพัฒนาผู้เรียนในการเรียนรู้สังคมศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะความคิดของผู้เรียนทั้งสิ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรรณิกา เจริญชัย. (2555). *การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ของการพยาบาล*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- ฐากร สิทธิโชค. (2564). *แนวทางการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษายุคใหม่*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ภูษิต บุญทองเถิง. (2552). “การเปลี่ยนแปลงหลักการด้าน “หลักสูตรการการสอน” ทั้งในเชิงทฤษฎีและปรากฏการณ์จากอดีตสู่ปัจจุบัน”, วารสารครุศาสตร์. 5(1), 85-91.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. (2552). “การออกแบบการเรียนรู้ย้อนกลับ”. สารานุกรมวิชาชีพครู เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสสมหามงคล เฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. 2(1), 141 – 148.
- Bolotin, M.M. and Nashon, S.M. (2012). “The essence of student visual-spatial literacy and higher order thinking skills in undergraduate biology”, *Protoplasma*. 249, 25-30
- Fenton, E. (1967). *The New Social Studies*. New York : Holt Rinechart and Winston.
- Gonzalez, J. (2012). *Promoting Higher Order Thinking in Mathematics*. Thesis. Masters of Arts in Mathematics Education, Mathematics, Kean University.
- Hunt, M. P., and Metcalf, L. E. (1968). *Teaching high school social studies: Problems in reflective thinking and social understanding (Second edition)*. New York : Harper& Row.
- John Dewey, (1998). *Experience and Education*. New York : Macmillan Publishing Company.
- Keeves P.J. (1988). *Educational research, methodology and measurement :An international handbook*. Oxford : Pergamon Press.
- Nelson, Philip. (1974). “Advertising as Information”, *Journal of Economy*, Vol. 82, No 4.